

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/125356,Wyklęty-w-Wielkopolsce-Szkie-biograficzny-podpułkownika-Andrzeja-Rzewuskiego-189.html>

Pomnikiem Polskiego Państwa Podziemnego w Poznaniu, 2021 r. (fot. IPN)

BIOGRAM / BIOGRAFIA

Wyklęty w Wielkopolsce. Szkic biograficzny podpułkownika Andrzeja Rzewuskiego (1895-1946)

Autor: RAFAŁ SIERCHUŁA 20.05.2026

20 maja 1946 r. zginął tragicznie ppłk. Andrzej Rzewuski „Przemysław”, „Hańcza”. Ten wybitny oficer, dowódca największej antykomunistycznej organizacji konspiracyjnej w Wielkopolsce podczas powstania antykomunistycznego lat 1944-1956, wciąż pozostaje postacią nieznaną

szerszej publiczności.

Znaczenie jego działań wojskowych w Poznańskim, śmiało można przyrównać, mając świadomość odmiennych realiów, do roli gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego w trakcie powstania wielkopolskiego.

Długa droga do wolnej Polski

Urodził się 31 października 1895 r. w Aschabadzie (Turkmenistan) jak syn Stefana, emerytowanego oficera armii rosyjskiej, i Wiery z d. Ślusarenko. Służbę wojskową w armii rosyjskiej rozpoczął w Korpusie Kadetów we Władykaukazie, a następnie kontynuował ją w Szkole Artylerii w Petersburgu. Po jej ukończeniu został przydzielony do 2. Kaukaskiego Moździerzowego Dywizjonu Artyleryjskiego. W czasie I wojny światowej od czerwca 1915 r. do maja 1917 r. walczył z Niemcami na froncie rosyjskim.

W maju 1917 r. otrzymał urlop i wyjechał na Kaukaz, tam zastała go rewolucja. Jako przeciwnik bolszewików, walczył z nimi na Kaukazie i nad morzem kaspijskim. Od lutego do kwietnia 1918 r. służył w Dagestańskim Konno-Artyleryjskim Dywizjonie, a po jego rozwiązaniu został instruktorem artylerii w Dagestańskiej Milicji Narodowej. W jej szeregach walczył do sierpnia 1918 r., kiedy to Górny Dagestan zajęła Turcja. Został wtedy aresztowany, a później zwolniony z niewoli.

Podpułkownik Andrzej Rzewuski

na fotografii z okresu
międzywojennego

Podpułkownik Andrzej Rzewuski
na plakacie z serii prezentującej
sylwetki członków Armii Krajowej
z Wielkopolski

Następnie udał się do Piotrowska (obecnie Machaczka), gdzie wstąpił do oddziałów antybolszewickich gen. Łazara Biczerałowa. Po zajęciu Noworosyjska przez bolszewików, ewakuował się przez Teodozję do Lwowa, a następnie do Warszawy, do której dotarł 3 lipca 1920 r. Podczas wojny polsko-bolszewickiej pełnił funkcje wywiadowcy zafrontowego na odcinku Łuniec – Stołpce.

Służba moja była pasmem ciężkiej pracy i walki z kłamstwem

Chcąc kontynuować służbę wojskową, przeszedł pozytywnie weryfikację 16 czerwca 1921 r. przed Oficerskim Trybunałem Orzekającym i jako porucznik artylerii został przyjęty do korpusu oficerskiego Wojska Polskiego, ze starszeństwem na 1 czerwca 1919 r. Początkowo przydzielony do 4 pac., a następnie do 10 pal i awansowany do stopnia kapitana ze starszeństwem na 1 lipca 1923 r. W tym okresie ożenił się 22 marca 1924 r. z Tatianą Bejdeman, z którą miał córkę Halinę. Od 21 października 1925 r. pracował w szkolnictwie wojskowym jako instruktor i wykładowca artylerii. Od 1930 r. wykładał topografię w centrum Wyszkozenia Artylerii w Toruniu.

Swoją pracę tak oceniał po latach:

„Służba moja była pasmem ciężkiej pracy i walki z kłamstwem, fałszem, hochsztaplerstwem i obłudą. (...) Dla przełożonych i kolegów o lekkim traktowaniu swych obowiązków byłem zawsze solą w oku. Stąd mimo wybitnej opinii i osiągnięcia nieraz rzeczy uważanych dotąd za nieosiągalne moje postępy awansowe były niskie. (...) Piłsudczycy (...) słusznie zresztą nie uważali mnie za swego i wciągnęli na czarną listę, która zamknęła mi awanse. Trzeba było śmierci Piłsudskiego i gwałtownego zapotrzebowania na szkolonych oficerów artylerii, by Rydz-Śmigły raczył mnie z kupy rupieci wyciągnąć i zrobić majorem, lecz opinii »buntownika« i wroga sanacji nie zmieniono, zresztą całkiem słusznie”.

W 18 marca 1932 r. kpt. Rzewuski otrzymał za zaangażowanie na polu wyszkolenia wojska Srebrny Krzyż Zasługi, a awans na majora w 1936 r. U progu wojny został dowódcą III dywizjonu 25 pal.

Działalność w konspiracji i Powstanie Warszawskie

W kampanii wrześniowej mjr Rzewuski pełnił obowiązki I zastępcy Ośrodka Zapasowego Artylerii Ciężkiej nr 4 i brał udział w działaniach tej formacji. Po jej rozbięciu przedostał się do Warszawy. Po kapitulacji stolicy ukrywał się.

Został zaprzysiężony w Narodowej Organizacji Wojskowej przez ppłk. Jana Szczurka-Cergowskiego. W lutym 1940 r. nawiązał kontakt z ZWZ, w maju tego roku powierzono mu funkcje w kontrwywiadzie Komendy Okręgu Warszawa. W tym czasie współpracował z Komendą Obrońców Polski (KOP). Od lutego 1942 r. pełnił służbę w Komendzie Głównej AK jako oficer Oddziału I i Biura Informacji i Propagandy pod pseudonimem „Abrek”. Bierze też udział w akcji scaleniowej KOP z ZWZ-AK. W latach 1942-1944 jako „Fok” pełnił funkcje Inspektora Rejonowego AK w Lublinie. W 1943 r. otrzymuje awans na stopień podpułkownika. W styczniu 1944 r. został przeniesiony do Wydziału Artylerii w Oddziale III KG AK, kierowanym przez ppłk. J. Szczurka-Cergowskiego, gdzie opracowuje instrukcje i regulaminy artyleryjskie.

W czasie Powstania Warszawskiego jako „Wojmir” walczył w batalionie „Miłosz”. Tak wspominał ten okres:

„Powstanie, którego sensu dotąd nie mogę zrozumieć i które według mnie jest największą zbrodnią, było mimo wszystko pasmem wspianiałych przeżyć, których nigdy bym się za żadne skarby nie wyrzekł”.

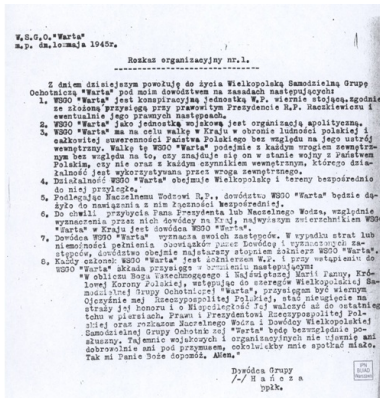
Po powstaniu wyostał się z miasta i wszedł do w nowej struktury KG AK. W październiku 1944 r. został wytypowany na funkcję komendanta Okręgu Poznańskiego AK (ps. „Przemysław” i „Wojmir”).

Na czele wielkopolskiej konspiracji

Do Poznania przybył na przełomie 1944 r. i 1945 r. Był pierwszym oficerem KG AK, który nawiązał kontakt z żołnierzami wielkopolskiej konspiracji – po blisko rocznym zawieszeniu przez Warszawę kontaktów. Okręg

poznński AK w tym czasie, poza kilkoma powiatami, pozostawał całkowicie rozbity. W jednym z meldunków pisano, iż liczy 500 żołnierzy. W sposób szczególny odczuwalny dla działań podziemnych był brak kadry oficerskiej, w dużej mierze wymordowanej przez niemieckie siły policyjne.

Rzewuski wraz z kadrą oficerów, którzy przybyli do Wielkopolski, rozpoczął odtwarzanie struktur konspiracyjnych AK, co jest pewną analogią do roli gen. Dowbora-Muśnickiego i jego oficerów w 1918 r. Nie chcąc dopuścić do rozpadu podziemnej sieci organizacyjnej, nie ogłosił rozkazu o rozwiązaniu AK z 19 stycznia 1945 r.

Rozkaz utworzenia Wielkopolskiej Samodzielnej Grupy Ochotniczej „Warta”

Zwierzchnikiem „Przemysława” w tym okresie był ppłk. J. Szczurek-Cergowski, który, tworząc struktury antykomunistyczne w Wielkopolsce, postanowił stworzyć organizację kadrową i zerwać kontakty z terenem. Ta koncepcja, na którą nie zgodził się Rzewuski, doprowadziła do konfliktu i utworzenia samodzielnej organizacji przez „Przemysława”. W dniu 10 maja 1945 r. jako „Hańcza” Rzewuski wydał rozkaz nr 1, powołujący do życia Wielkopolską Samodzielna Grupę Ochotniczą „Warta”, która miała być konspiracyjną jednostką WP, podporządkowaną bezpośrednio prezydentowi Raczkiewiczowi i Naczelnemu Wodzowi.

Po utworzeniu Zrzeszenia „WiN” otrzymał rozkaz ppłk. Jana Szczurka-Cergowskiego, nakazujący mu rozwiązanie okręgu WSGO „Warta”. Struktura, którą zbudował „Hańcza”, na terenie Wielkopolski liczyła ok. 6 tysięcy żołnierzy i oficerów i posiadała kilka oddziałów partyzanckich. Pod naciskiem Londynu 15 listopada 1945 r. wydał ostatni rozkaz dzienny do żołnierzy WSGO „Warta”, rozwiązując organizację i zakazując ujawniania się.

Aresztowany przypadkowo przez UB w Poznaniu 26 listopada 1945 r. W jedynym zeznaniu złożonym 14 marca

